

مدیریت آموزش و پرورش ناحیه سه کرمانشاه

کارشناسی تکنولوژی و گروه های آموزشی

گروه آموزشی زبان و ادبیات فارسی دوره اول متوسطه

فارسی پایه نهم

درس ستایش / فصل اول (زیبایی آفرینش) /

درس اول (آفرینش همه تنبیه خداوند دل است) ، حکایت (سفر)

مدرسین:

لیلا پورولی، سحر یوسفی، پریسا عزیزی، شیرین مصطفایی

با نظارت علمی سرگروه آموزشی ، آقای ولی کیانی پور

سال تحصیلی:

۱۴۰۰ – ۱۴۰۱

پایه نهم / دوره اول متوسطه

سازمان بهداشت و درمان

ستایش

نماز ذکر تو گویم که تو پاکی و خدایی

نروم جز به همان راه که تو ام راه ندایی

سنایی غزنوی

ملک! ذکر تو گویم که تو پاکى و
خدايى
نروم جز به همان ره که توام
راه نمایی

مَلِك: پادشاه ، صاحب ملک . جمع ملوک

ذکر: یاد کردن ، بیان کردن ، یادآوری

خدا : ۱ - آفریننده جهان ۲ - مالک ، صاحب

معنی: ای صاحب ملک! از تو یاد می‌کنم که پاکیزه و آفریننده ای و جز به آن
راهی که تو نشانم می‌دهی، نمی‌روم.

ملک: مناداست و (ا) حرف ندا است.

مَلِك : سرزمین	مَلِك : فرمان‌روا، پادشاه	مَلِك : خانه و زمین	مَلِك : فرشته
-----------------------	-------------------------------------	-------------------------------	----------------------

تاریخ ادبیات:

سنایی غزنوی : شاعر و عارف معروف ایرانی در قرن ششم است. در آغاز شاعری مدّاح بود؛ ولی تغییر حال داد و به عرفان روی آورد. وی دوستدار آل علی (ع) بود. از آثار او می‌توان به « حدیقة الحقیقه »، « سیرالعباد الی المعاد » و « کارنامه بلخ » اشاره کرد.

به نام خداوند جان و خرد

۱ به نام خداوند جان و خرد

خداوند نام و خداوند جای

خداوند کیوان و گردان پسر

به بینندگان، آفریننده را

۵ نیابد بد و نیز، اندیشه راه

ستون نداند کس او را چو هست

توانا بود هر که دانا بود

کزین برتر اندیشه برگذرد

خداوند روزی ده رحمنای

فروزنده ماه و ناحید و مهر

نبینی، مرنجان دو بیننده را

که او برتر از نام و از جایگاه

میان، بندگی را بایست بست

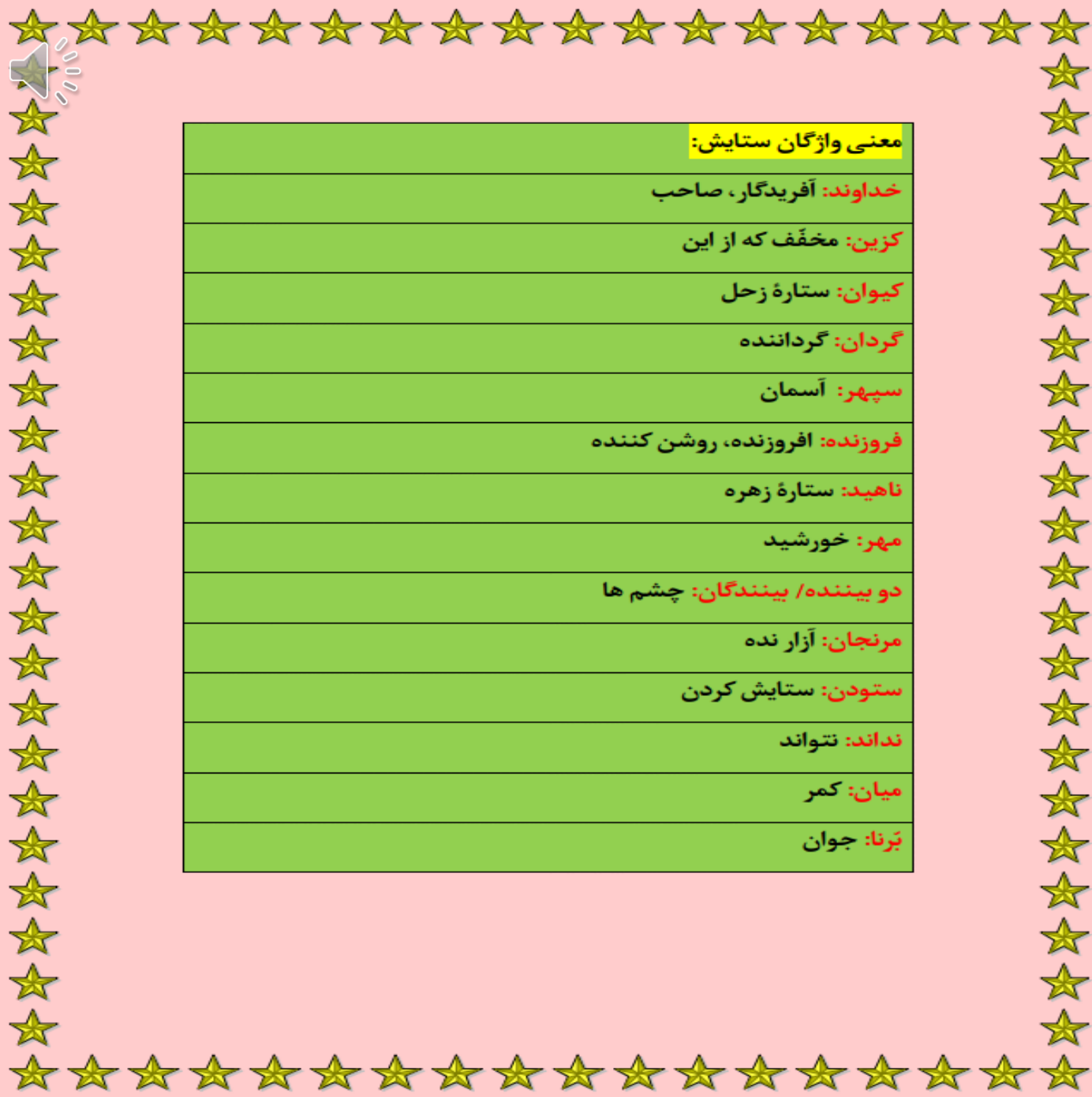
ز دانش، دل پیر، برنا بود

شاهنامه، فردوسی

فردوسی: حکیم ابوالقاسم فردوسی از ارکان شعر فارسی، سخن‌سرای نامی ایران و سراینده شاهنامه حماسه ملی ایرانیان است. در روستایی از توس خراسان به دنیا آمد و از طبقه نجیب‌زادگان و دهقانان بود. فردوسی در پاسداشت فرهنگ ملی و زبان فارسی جایگاه ویژه‌ای دارد. او اثر **گرانقدر خود - شاهنامه - را در قالب مثنوی سروده است** و برای سرودن این اثر ۲۵ تا ۳۰ سال رنج کشید و تمام دارایی‌های خود را در کنار عمر گرانبهایش به پای سرودن شاهنامه گذاشت. سرانجام در سال ۴۱۱ ه. ق چشم از جهان فرو بست.

معنی واژگان ستایش:

خداوند: آفریدگار، صاحب

کزین: مخفّف که از این

کیوان: ستاره زحل

گردان: گرداننده

سپهر: آسمان

فروزنده: افروزنده، روشن کننده

ناهید: ستاره زهره

مهر: خورشید

دو بیننده / بینندگان: چشم ها

مرنجان: آزارنده

ستودن: ستایش کردن

نداند: نتواند

میان: کمر

برنا: جوان

**** ستایش ****

« به نام خداوند جان و خرد »

مفهوم کلی درس: حمد و ستایش خدا

۱. به نام خداوند جان و خرد **کزین برتر اندیشه برنگذرد**

معنی بیت: به نام خدایی آغاز می کنم که آفریننده عقل و جان است و فکر و اندیشه آدمی به چیزی بالاتر و برتر از این نمی رسد.

* خداوند: ۱ - آفریننده جهان ۲ - مالک ، صاحب
* خرد و برنگذرد: قافیه

۲. خداوند نام و خداوند جای **خداوند روزی ده و رهنمای**

معنی بیت: خداوندی که مالک نام ها و مکان هاست و روزی دهنده و راهنمای همگان است.

* **خداوند:** آرایه ادبی تکرار دارد.

* بیت با تکرار حروف خ / د آرایه ادبی واج آرایه (نغمه حروف) دارد

* **جای و رهنمای:** قافیه

۳. خداوند کیوان و گردان سپهر فروزنده ماه و ناهید و مهر

معنی بیت: خداوندی که سیاره زحل و آسمان چرخان را آفرید و به ماه و زهره و خورشید روشنائی بخشید.

* بین کلمات کیوان، سپهر، ماه، ناهید و مهر آرایه ادبی مراعات نظیر (شبکه معنایی یا تناسب) وجود دارد.
* **سپهر و مهر:** قافیه

۴. به بینندگان آفریننده را نبینی مرنجان دو بیننده را

معنی بیت: با دو چشم سر (با چشم ظاهر) نمی توانی خدا را ببینی؛ پس بیهوده چشم هایت را آزار نده.

* بیت با تکرار حرف ب آرایه ادبی واج آرابی (نغمه حروف) دارد.
* **آفریننده و بیننده:** قافیه **را:** ردیف

۵. نیابد بدو اندیشه راه که او برتر از نام و از جایگاه

معنی بیت: فکر و اندیشه آدمی نمی تواند آنگونه که شایسته خداوند است او را بشناسد و به ذاتش پی ببرد؛ زیرا خداوند از هر نام و جایگاه و مکانی فراتر و والاتر است.
برتر: مسند برای فعل محذوف «است» می باشد: او برتر از نام و از جایگاه (است)

۶. ستودن نداند کس او را چو هست

میان بندگی را ببايدت بست

معنی بیت: هیچ کس نمیتواند آن طور که شایسته خداست، او را ستایش کند؛ پس باید برای بندگی خداوند آماده بود و در این راه تلاش کرد.

* **میان بستن:** کنایه از آماده و مهیا شدن // **میان بندگی را بستن:** آماده خدمت خدا بودن

* **ضرورت وزنی در کلمه ببايدت، این نوشتار و تلفظ را ایجاد کرده است.**

* **هست و بست:** قافیه

۷. توانا بُود هر که دانا بُود ز دانش دل پیر بُرنا بود

معنی بیت: هر کسی که دانا باشد، بر انجام هر کاری توانا هم هست. انسان پیر هم باشد با داشتن علم و دانش احساس جوانی و سرزندگی می کند.

* **توانا: مسند** **دانا: مسند** **دانش: متمم** **بُرنا: مسند**

* **بیت با تکرار حروف ب / د آرایه ادبی واج آرای (نغمه حروف) دارد.**

* **بین کلمات پیر و بُرنا آرایه ادبی تضاد (طباق) وجود دارد.**

بسم الله الرحمن الرحيم

۱

زیبایی آفرینش

نیست کوشی که نمی نشود آوای تورا

دیدهای نیست نیندرخ زیبای تورا

امام خمینی «قُدَس سرَّة»

۱ بامدادی که تفاوت نکند لیل و نهار

آفرینش همه تنبیه خداوند دل است

این همه نقش عجب، بر در و دیوار وجود

کوه و دریا و درختان، همه در تسبیح اند

۵ خبرت هست که مرغان سحر می گویند:

تا کی آخر چو بنفشه، سر غفلت در پیش؟

که تواند که دحد میوه ألوان از چوب؟

عقل، حیران شود از خوشه زرین عنب

پاک و بی عیب خدایی که به تقدیر عزیز

۱۰ تا قیامت سخن اندر کرم و رحمت او

نعمت بار خدایا، ز عدد بیرون است

سعدیا، راست زوان گوی سعادت بردند

خوش بود دامن صحرا و تماشای بحار

دل، ندارد که ندارد به خداوند اقرار

حر که فکرت نکند، نقش بود بر دیوار

نه همه مستمعی، فهم کنند این اسرار

آخر ای خفته، سراز خواب جھالت، بردار؟

حیف باشد که تو در خوابی و نرگس، بیدار

یا که داند که بر آرد گل صد برگ از خار؟

فهم، عاجز شود از خفته یا قوت انار

ماه و خورشید منقر کند و لیل و نهار

همه گویند و یکی گفته نیاید ز هزار

شکر انعام تو هرگز نکند شکر گزار

راستی کن که به منزل نرسد، کج رفتار

کلیات سعدی، بخش قصاید

سعدی: مشرف الدین مصلح ابن عبدالله شیرازی شاعر و نویسنده معروف قرن هفتم است.

دواثر معروف او کتاب های : بوستان (به نظم) و گلستان (به نظم و نثر) است.
کلیات سعدی: به مجموعه آثار سعدی می گویند که شامل: بوستان، گلستان، غزلیات، قطعات قصاید و... است که در یک جلد کتاب گرد آمده است.

معنی واژگان مهم درس:

بامداد: صبح زود

لیل: شب

نهار: روز

تنبیه: هوشیار کردن، آگاه کردن

خداوند دل: انسان آگاه و عارف

مستمع: شنونده

الوان: رنگارنگ

عنب: انگور

حقّه: جعبه، ظرفی کوچک که در آن جواهر یا چیزهای دیگر نگهداری شود.

یا قوت: از سنگ‌های معدنی گرانبها به رنگ‌های سرخ، زرد و کبود

مسخر: رام و مطیع

تقدیر: فرمان خدا، سرنوشت

إنعام: بخشش و نعمت دادن

راست روان: انسان‌های درستکار

گوی: توپ کوچک

به نام خدا

((درس اول: آفرینش همه تنبیه خداوند دل است))

قالب شعر قصیده است.

(۱) بامدادی که تفاوت نکند لیل و نهار خوش بود دامن صحرا و تماشای بهار

معنی: هنگام صبح زمانی که شب و روز از هم متفاوت نیستند دیدن دامن صحرا و مناظر بهاری زیبا است.

نکات مهم: لیل و نهار: تضاد / (صحرا و بهار)، (بامداد، لیل و نهار): مراعات نظیر / بامدادی: قید زمان / بهار و نهار: جناس

(۲) آفرینش همه تنبیه خداوند دل است دل ندارد که ندارد به خداوند اقرار

معنی: همه نظام آفرینش و شگفتی‌های آن مایه بیداری افراد آگاه است و کسی که به خداوند ایمان ندارد می‌توان گفت که قابلیت عاشقی ندارد.

نکات مهم: آرایه تکرار در واژه (ندارد) / دل ندارد در مصرع دوم کنایه از نداشتن قابلیت عشق ورزیدن و شعور است.

(۳) این همه نقش عجب بر در و دیوار وجود هر که فکر نکند نقش بود بر دیوار

معنی: بر در و دیوار عالم وجود، این همه نقش‌های حیرت‌آوری که خلق شده اند، هرکس به این‌ها فکر نکند مثل نقش بی‌جانی است که بر دیوار کنده باشد.

نکات مهم: آرایه ی تکرار در واژه های نقش و دیوار/ بر و در: جناس / در و دیوار: تناسب / نقش بر دیوار بودن: کنایه از زنده نبودن / حرف "ت" در آخر کلمه ی فکر: ضمیر نیست، جزء خود کلمه است و به معنای اندیشه است.

۴) کوه و دریا و درختان، همه در تسبیح اند نه همه مستمعی، فهم کنند این اسرار

معنی: کوه و دریا و درختان (همه موجودات خداوند را به پاکی یاد می کنند) ولی هر شنونده ای این اسرار را درک نمی کند.

نکات مهم: کل بیت تلمیح به آیه ۴۴ سوره ی اسرا دارد / کوه و دریا و درختان: مراعات- النظر / مصراع اول تشخیص دارد.

۵) خبرت هست که مرغان سحر می گویند:

آخر ای خفته سر از خواب جهالت بردار

معنی: آیا خبر داری که بلبلان زمانی که آواز می خوانند، در حقیقت انسان را به فکر کردن وا می دارند و می گویند که ای انسان غافل از خواب جهالت و نادانی بیدار شو.

نکات مهم: بلبل حرف میزند: ارایه تشخیص / خواب جهالت: تشبیه / واج آرایه حرف سین

۶) تا کی آخر چو بنفشه سر غفلت در پیش؟

حیف باشد که تو در خوابی و نرگس، بیدار

معنی: تا چه زمانی مانند گل بنفشه در نا آگاهی و غفلت به سر خواهی برد؟ افسوس که تو در خواب باشی و از یاد خداوند غافل باشی و گل نرگس بیدار و به یاد خداوند باشد.

نکات مهم: بنفشه و نرگس: تناسب / خواب و بیدار: تضاد

غافل بودن بنفشه: تشخیص / بیدار بودن نرگس: تشخیص

۷) که تواند که دهد میوه الوان از چوب؟ یا که داند که برآرد گل صدبرگ از خار؟

معنی: چه کسی است که می تواند از چوب (درخت) میوه های رنگارنگ تولید کند؟ یا آن کیست که می تواند از خاری گل صد برگ به وجود آورد؟

نکات مهم: استفهام انکاری / آرایه ی تکرار: که / گل و خار : تضاد

۸) عقل ، حیران شود از خوشه زرین عنب فهم ، عاجز شود از حقه یاقوت انار

معنی: عقل انسان از دیدن خوشه های طلایی انگور در حیرت می ماند و فهم انسان از درک شگفتی انار که مانند جعبه یاقوت است ناتوان می شود.

نکات مهم: عنب و انار : تناسب / عقل و فهم : تناسب / خوشه های زرین : تشبیه / حقه یاقوت انار : اضافه تشبیهی

۹) پاک و بی عیب خدایی که به تقدیر عزیز

ماه و خورشید مسخر کند و لیل و نهار

معنی: خداوندی که با تقدیر و فرمان استوارش ماه و خورشید و شب و روز رامطیع و رام کرده است ، از هر گونه عیبی پاک و منزّه است .

نکات مهم: ماه و خورشید: تناسب / لیل و نهار : تضاد / بیت تلمیح به آیه ی ۳۸ تا ۴۰ سوره یاسین دارد.

۱۰) تا قیامت سخن اندر کرم و رحمت او همه گویند و یکی گفته نیاید ز هزار

معنی: تا روز قیامت همه درباره ی بخشش و رحمت خداوند سخن می گویند، اما باز یکی از هزاران کرم رحمت او را نگفته اند.

نکات مهم: یک و هزار: تناسب / تا: حرف اضافه/ قیامت: متمم

۱۱) نعمتت بار خدایا، ز عدد بیرون است شکر انعام تو هرگز نکند شکرگزار

معنی: ای خداوند بزرگ نعمت های تو غیر قابل شمارش است، و شکرگزار هرگز نمی تواند شکر بخشش های تو را به جای آورد.

نکات مهم: بین شکر و شکر گزار: تناسب / نعمت و انعام: تناسب / بیت به آیه ۳۴ سوره ی ابراهیم تلمیح دارد.

۱۲) سعدیا، راست روان گوی سعادت بردند

راستی کن که به منزل نرسد، کج رفتار

معنی: ای سعدی انسان های راست کردار به خوشبختی رسیدند، تو هم راستی و درستی را پیشه کن، زیرا انسان های کج رفتار به خوشبختی نمی رسند.

نکات مهم: گوی بردن: کنایه از برنده شدن / گوی سعادت: اضافه تشبیهی / واج آرای حرف "س"

۱) چند نمونه از جلوه‌های زیبایی آفرینش و نعمت‌های خدا را در درس، بیابید و بیان کنید.

زیبایی‌های طبیعت و دشت و صحرا در فصل بهار، میوه‌های رنگارنگ، خوشه طلایی انگور و دانه‌های یاقوت انار و ...

۲) مفهوم آیه ۴۴ سوره اسرا «آسمان‌های هفتگانه و زمین و هر موجودی که در آنهاست، او را می‌ستایند» با کدام بیت درس تناسب دارد؟

کوه و دریا و درختان همه در تسبیح اند نه همه مستعمری فهم کند این اسرار

۳) پیام بیت پایانی شعر را توضیح دهید.

اعمال و رفتار نیک و حرکت در راه راست موجب رسیدن به رستگاری می‌شود.

واژه شناسی

گاهی تغییر در یک واج، موجب تغییر معنای یک واژه می‌شود. به عنوان نمونه، واژه «**إنعام**» به معنی بخشش و واژه «**أنعام**» به معنی چارپایان است.

دانش آموزان عزیز، در سال های گذشته با تفاوت زبان و ادبیات آشنا شدیم و تعدادی از آرایه های ادبی و عناصر خیال انگیز کلام را شناختیم. هر گاه بخواهیم منظور خود را زیباتر و دلنشین تر بیان کنیم، از ادبیات بهره می گیریم. ادبیات را زبان هنری یا زبان برتر می دانند. از آرایه های ادبی برای ایجاد زبان برتر بهره می گیرند. در اینجا بعضی از این آرایه ها را یادآوری می کنیم.

تشبیه: تشبیه مانند کردن کسی یا چیزی به کس یا چیز دیگری است که با هم ویژگی یا صفاتی مشترک دارند.

تشبیه چهار رکن دارد:

۱. **مشبه:** یعنی همان چیزی که به چیز دیگر تشبیه می شود.
۲. **مشبه به:** طرف دیگر تشبیه، و آن چیزی است که مشبه، به آن مثل و مانند شده است.
۳. **ادات تشبیه:** لفظی است که بر تشبیه، دلالت دارد و بین مشبه و مشبه به ارتباط برقرار می کند نظیر: مثل، مانند، چو، همچون، چون و...
۴. **وجه شبه:** ویژگی مشترک بین مشبه و مشبه به است که تشبیه را می سازد و معمولاً در مشبه به پررنگ تر و برجسته تر از مشبه است.

به این مثال توجه کنید: محبت مانند عسل شیرین است.

محبت : مشبه عسل: مشبه به مانند : ادات تشبیه شیرین: وجه شبه

مثال ۱: عقل حیران شود از خوشه زَرین عنب دانه های زرد رنگ انگور به طلا تشبیه شده است.

مثال ۲: فهم عاجز شود از حقه یاقوت انار میوه انار به صندوقچه ای شبیه شده که پر از یاقوت سرخ است.

نکات مهم تشبیه

- ❖ **نکته اول:** مشبه و مشبه به دو رکن اصلی تشبیه هستند، طرفین تشبیه نام دارند و به هیچ وجه قابل حذف نیستند.
- ❖ **نکته دوم:** گاهی ادات تشبیه به تنهایی حذف می شود؛ برای مثال: محبت عسلی شیرین است.
- ❖ **نکته سوم:** گاهی وجه شبه تشبیه به تنهایی حذف می شود؛ برای مثال: محبت مانند عسل است.
- ❖ **نکته چهارم:** ادات تشبیه و وجه شبه می توانند با هم حذف شوند و تشبیه را ادبی تر و زیباتر کنند؛ برای مثال محبت عسل است.
- ❖ **نکته پنجم:** در تشبیه هایی که ادات تشبیه و وجه شبه حذف می شوند، گاهی جای مشبه و مشبه به جابجا می شود و با یک کسره به همدیگر اضافه می شوند؛ ترکیباتی مثل : عسل محبت، درخت دوستی ، باران رحمت ، چشمه معرفت ، آب گوارای فهم ، نخل ولایت ، بار غم و ... اضافه تشبیهی محسوب می شوند.
- ❖ **نکته ششم:** کلماتی نظیر : چو و چون اگر حرف ربط باشند؛ ادات تشبیه حساب نمی شوند؛ برای نمونه در بیت زیر ما به صرف داشتن حرف «چو» تشبیه نداریم.

شخصیت بخشی: تشخیص، شخصیت بخشی یا جان بخشی آرایه ادبی ای است که صفت ها، اعمال و رفتارهای انسانی را جانوران یا اشیاء نسبت می دهد.

مثال ۱: خبرت هست که مرغان سحر می گویند:

آخر ای خفته سر از خواب جهالت بردار

مثال ۲: کوه و دریا و درختان همه در تسبیح اند

مراعات نظیر: هرگاه نویسنده یا شاعر در متن نثر یا نظم فارسی کلماتی را ذکر کند که در معنی با همدیگر تناسب داشته باشند، از صنعت "مراعات نظیر" استفاده کرده است. آوردن واژه هایی از یک مجموعه است که با هم تناسب دارند، این آرایه را به وجود می آورد.

مثال ۱: کوه و دریا و درختان همه در تسبیح اند

مثال ۲: دردی است درد عشق که هیچش طبيب نیست

گر دردمند عشق بنالد ، غریب نیست

تمرین:

دانش آموزان عزیز، به سؤالات زیر پاسخ دهید.

۱. شعرهای زیر را از نظر آرایه های ادبی و عناصر خیال انگیز بررسی کنید.

الف) ابر می گرید و می خندد از آن گریه چمن.

ب) یکی گردیم در گفتار و در کردار و در رفتار

زبان و دست و پا یک کرده خدمتکار هم باشیم

ج) ابر و باد و مه و خورشید و فلک در کارند تا تو نانی به کف آری و به غفلت نخوری

د) سحر در شاخسار بوستانی چه خوش می گفت مرغ نغمه خوانی

ه) که تواند که دهد میوه الوان از چوب ؟ یا که داند که بر آرد گل صد برگ از خار ؟

۲) در بیت « آفرینش همه تنبیه خداوند دل است

دل ندارد که ندارد به خداوند اقرار»

الف) منظور از خداوند دل کیست ؟

ب) دل نداشتن کنایه از چیست ؟

۳) در مورد قالب قصیده در یک بند توضیح دهید.

(۱) مترادف واژه‌های زیر را از متن درس بیابید و اینجا بنویسید.

شگفت: عجب	نادانی: جهالت	مقصد: منزل
آگاهی: تنبیه	انگور: عنب	خوشبختی: سعادت
ستایش خداوند: تسبیح	رام: مسخر	
شنونده: مستمع	روز: نهار	

(۲) در بیت‌های زیر از کدام عناصر زیبایی سخن، استفاده شده است؟

خبرت هست که مرغان سحر می‌گویند آخر ای خفته سر از خواب جهالت بردار
جان بخشی مراعات النظیر

تا کی آخر چو بنفشه سر غفلت در پیش؟ حیف باشد که تو در خوابی و نرگس بیدار

(۱) تشبیه (مخاطب به بنفشه تشبیه شده)

(۲) جان بخشی

(۳) بیت دوم درس را در یک بند توضیح دهید.

تمام جهان هستی که آفریده خداوند یکتاست، بیدار کننده دل انسان است و هرکس که با وجود دیدن این نشانه‌ها به وجود خداوند اقرار نکند، گویی اصلاً دل ندارد.

پیام حکایت:

تاکید بر خویشتن شناسی.

آسیاب: نماد انسان های آزاده است که پیوسته مراقب کارها و اعمال خود هستند و بدی را از خود دور می کنند.

اسرار التوحید: کتابی است در احوال شیخ ابوسعید ابی الخیر که محمد بن منور (یکی از نوادگان وی) آن را نگاشته است.

سفر

حکایت

روزی پیر ما، با جمعی از همراهان به در آسیابی رسید. افسار اسب کشید و ساعتی درنگ کرد؛ پس به همراهان گفت: «می دانید که این آسیاب چه می گوید؟، می گوید: معرفت این است که من در آنم. گرد خویش می گردم و پیوسته در خود سفر می کنم، تا هر چه نباید، از خود دور گردانم!»

اسرار التوحید، محمد بن منور

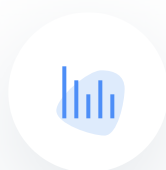

پیروز و کامیاب باشید!

اپلیکیشن درسی همیار

برنامه رایگان درسی همیار

تمام پایه ها

جواب کتاب ، تدریس و نمونه سوال

همیشه رایگان

برنامه همیار کاملا رایگان میباشد